

Intermezzo

Het beeld van de Vinex

Leedvermaak en *guilty pleasure*

Vraag een Nederlander waaraan hij denkt bij de term Vinex en de meningen vliegen in het rond. Vinex is een begrip. Het is een van de weinige beleidstermen die volledig ingeburgerd is geraakt in onze taal. Maar stemt het beeld dat Vinex bij mensen oproept wel overeen met de werkelijke inhoud ervan? De Nederlander associeert Vinex immers graag met langgerekte series rijtjeshuizen, met allemaal net een ander – maar eigenlijk toch wel heel erg hetzelfde – tuinhuisje in de achtertuin. Dit beeld raakt de waarheid, maar het is zeker niet volledig.

Vinex staat niet gelijk aan een nieuwbouwwijk. Het omvat veel meer. Vinex is een beleidsnota die in essentie de compacte stad propageerde. De nota leefde grote dromen na; het open houden van het groene buitengebied, het beperken van de mobiliteit en het hoog houden van de leefbaarheid in de steden. Hierbij hoorde een visie op hoe de grote en groeiende woningvraag opgevangen kon worden. Ruim één derde van de woningvraag moest binnenstedelijk opgevangen worden, de rest zou worden voorzien in uitleglocaties aan de rand van de bestaande stad. Al snel nadat het Vinex-beleid werd omgezet in gebouwde realiteit klonken er kritische geluiden, waarbij eigenlijk enkel aandacht was voor de uitleglocaties. De overige aspecten van de Vinexnota waren enkel nog een fluisterend achtergrondgeluid. De toon was gezet. Het gaat er niet om wat Vinex werkelijk is, het gaat erom wat de Nederlander denkt dat Vinex is. Beeldvorming is immers bepalender dan de werkelijkheid. Dus: Vinex is een nieuwbouwwijk aan de rand van de stad.

Door de jaren heen blijkt de Vinexwijk een bron van vermaak. In boeken, films en tentoonstellingen vormt de nieuwbouwwijk veelvuldig het onderwerp of het decor van verhalen. **Tot in tweeduizendvijftien** (1988) was de allereerste publicatie die aan Vinex werd gewijd. Deze journalistieke

weergave van de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening had een sterk informatief karakter en richtte zich op het communiceren van de wensen, doelen en verwachtingen van het Vinex-beleid. Het boek staat vol met de dromen en gewenste veranderingen van de nieuwe nota: Vinex staat gelijk aan vernieuwing in de ruimtelijke ordening, met aandacht voor nieuwe manieren van samenwerken tussen overheid en markt, maar ook met een grote rol voor de economische en mobiliteitsontwikkelingen. De Vierde Nota moet Nederland klaar maken voor de 21e eeuw. Vinex is hier synoniem voor brede en integrale planvorming. In de boeken die volgen is daar nog nauwelijks sprake van.

Grofweg tien jaar na de start van het Vinextijdperk maakten NRC Handelsblad en het Rijksmuseum een fototentoonstelling en een publicatie over de inmiddels ingeburgerde Vinexwijk: **Villa Vinex** (2001). Het boek volgt zes koppels voor, tijdens en na hun verhuizing naar Leidsche Rijn. Elk stel gaat in een ander woningtype wonen: Villa Acilia, Belforte, Caletta, Dolcè, Espèria en Firenze. Voor elk wat wils. Althans aan de buitenzijde. Want hoe uniek elk koppel en elke woning ook is, de overeenkomsten zijn eveneens legio. Op één stel na koos iedereen vanwege pragmatische redenen voor Leidsche Rijn. Dit stuk Utrecht had nog enigszins betaalbare woningen en – niet onbelangrijk – überhaupt aanbod. Kortom, Vinex was *the best of the rest*. De woningmarkt was verzadigder dan verzadigd. Een andere overeenkomst tussen de nieuwe bewoners is de tweede auto. Daarmee legt het boek meteen een gedeelde frustratie bloot. Zonder auto kan je als bewoner van Leidsche Rijn geen kant uit. Een tweede auto is hier een levensbehoefte. En dat wringt bij de bewoners, want in de wijk is slechts gerekend op 1,2 auto per woning. “Die man op de hoek, met die *carport*, zette steeds zijn auto voor ons huis neer. Ik wil dat niet meer hebben. Het is mijn parkeerplaats,

alsof hij dat niet weet. Hij zegt: ja maar ik heb twee auto's. Pfff. Wij hebben óók twee auto's. Nu zet hij hem naast zijn carport, daar was nog een klein stukje grond." Ondanks deze kleine ergernissen laten de jonge wijkbewoners zich voornamelijk positief uit over de wijk. Ze prijzen de ruime tuin en de verbondenheid die ontstaat doordat iedereen in hetzelfde nieuwbouwschuitje zit. Kritische geluiden komen hier van de professional. Tracy Metz benoemt de twee hoofdoorzaken van de ontevredenheid over de Vinexwijken: de eenvormigheid - die onvermijdelijk is wanneer wijken van duizenden woningen in een paar jaar uit de grond gestampt worden – en de gebroken belofte van de Vinexwijk. Wat een verlengstuk van de stad moest worden, is gewoon een buitenwijk zoals zoveel andere.

De publicatie **Via Vinex** (2006) geeft een tussenstand van de Vinexwijken in Nederland aan de hand van een fotografisch overzicht van straatbeelden. Ogenscheinlijk toont het boek de grote uiterlijke verscheidenheid van de vele Vinexwijken die Nederland inmiddels telt. Maar na het bekijken van enkele tientallen foto's wordt duidelijk dat de seriematige uiterlijke diversiteit eigen-

lijk niet meer dan een krampachtige poging is om de eenvormigheid te verbloemen. Want zo bij elkaar wordt pijnlijk duidelijk dat de wijken toch wel erg veel op elkaar lijken. Allemaal kennen ze een opdringerige diversiteit aan rijtjes met dezelfde 'unieke' woningen, geparkeerde auto's en lege en kale straten met kleine gras- en boomspruitjes. En de tekstuele bijdrage van Vinex-bewoner Tim Donker doet een extra duit in het zakje. Want als Tim beschrijft waarom hij als hoogopgeleide dertiger in een Vinexwijk woont, komt dit over als een felle verdediging in plaats van een pleidooi doordrenkt van liefde. "Waarom ik hier wil wonen? Allereerst omdat een mens toch ergens moet wonen. [...] Ik woon in een huis met een keuken en drie slaapkamers en een badkamer. Een huis waar ik eet en slaap, schrijf en lees en naar muziek luister. Een huis waar ik naar de televisie kijk en gesprekken voer met mijn vrouw. Een huis waar ik liefheb. Een huis waar ik, kortom, leef. De plek waar dat huis staat voegt niks toe en doet niets af aan wat zich binnen afspeelt." Geen overtuigende Vinex-liefdesverklaring dus, maar een koele, zakelijke verstandshouding.

In de boeken *Vinexvrouwen* (2010) en *Méér Vinexvrouwen* (2012) is wel degelijk sprake van hartstocht voor de Vinexwijk, maar enkel in negatieve zin. Hoofdpersoon en schrijfster Naima El Bezaz doet nauwgezet uit de doeken hoe zij haar leven in een niet nader bekendgemaakte Vinexwijk ervaart. "Wat zijn Vinexwijken eigenlijk? Het zijn woonplekken met fantasieloze, razendsnel gebouwde huizen die gemaakt lijken van karton. Als de buurman tien deuren verderop boort, is het net alsof de tandarts met mijn verstandskies bezig is." Niet alleen het uiterlijk van de wijk staat Naima tegen. Ze heeft ook het gevoel dat de wijk bepaalt hoe ze leeft, wie ze wordt, wat voor mens ze is. "In deze wijk komen mensen elkaar enkel tegen in het winkelcentrum. Ik glimlachte eerst naar iedereen, maar kreeg alleen wantrouwende blikken terug. Dat doe ik dus nu ook niet meer. Pas geleden lachte een oude man me toe en ik dacht meteen dat hij zin had in iets onfatsoenlijks." De wijk is in deze boeken veel meer dan alleen het decor voor de gebeurtenissen in het leven van de hoofdpersoon. Naima schrijft haar wijk ook de oorzaak toe van depressies, wanhoop, troosteloze vrouwen, niet ingeloste ambities, psychoses en wat al niet meer aan menselijke ellende. Logisch dat deze Vinexvrouwen met zelfmedicatie aan de slag gaan. "Ik slik Seroxat en die vrouw daar ook. In onze wijk zijn er een heleboel vrouwen aan de antidepressiva. Anders is het toch niet vol te houden? [...]Ik woon vier huizen bij je vandaan.

Als je straks langskomt, geef ik je een pilletje.[...] Want we hebben hier in onze wijk een heuse medicijnenruilhandel." Ook de saaiheid van de wijk en de keurige schijn van de bewoners is dodelijk en zorgt dat mensen een ongekende drang naar spanning krijgen. De ontdekking van een hennepkwekerij in de buurt is voor Naima dan ook een zegen. Eindelijk gebeurt er iets! Maar de teleurstelling is des te groter als de 'keurige' burenhierover klagen. Gelukkig heeft ze een zwerver in haar Vinexwijk ontdekt. Ze fleurt helemaal op. "Als onze wijk een zwerver heeft, dan wordt het

hier misschien een echte stad. Je weet wel, spannend en zo." Geheel in haar nopjes gaat ze de zwerver opzoeken in het winkelcentrum. Maar bij haar tweede bezoekje aan de man, raakt de zwerver in paniek. Hij kwam tenslotte naar deze wijk voor de rust. Het gebrek aan spanning is ook de oorzaak voor de grote aantallen echtscheidingen. Een heel hoofdstuk is gewijd aan deze Vinexscheidingen, die volgens Naima gelegen zijn in het leven dat een Vinexwijk je oplegt. "Luister, zei ik. Er gebeurt niets in deze wijk, dus zoeken deze mensen spanning. En dat vinden ze bij de buurman of buurvrouw. Voor ze het beseffen, liggen ze bij elkaar in bed. Maar zodra die mensen gescheiden zijn en in een nieuwe relatie zijn terechtgekomen, wordt dat na verloop van tijd ook weer saai en gaan ze weer vreemd met iemand anders. Gebrek aan creativiteit noem ik dat. Dus de enige vloek die op onze buurt rust, is die van sleur en de monotone huizenbouw die mensen hier gek maakt van verveling." De Vinexwijk heeft niets overgehouden van de goede bedoelingen en grote dromen, het is enkel verveling en wanhoop wat rest.

Na de boeken volgen de films. Ook hier is de Vinexwijk een welkom decor. Regisseur Marco van Geffen werkt zelfs aan een gehele Vinextrilogie met als ondertitel **Het drama van het gelukkige gezin**.

Het eerste deel, **Onder Ons** (2011), gaat over de Poolse Ewa die als au pair intrekt bij een jonge familie in een Vinexwijk. Naarmate de film vordert, raakt Ewa verstrikt in een innerlijke worsteling en kan het gastgezin steeds moeilijker omgaan met haar gedrag. Parallel aan deze verhaallijn ontpopt zich een serieverkrachter in de wijk. De film toont de gebeurtenissen vanuit drie gezichtspunten; vanuit Ewa, vanuit Aga, een bevriende au pair uit de buurt, en door de ogen van de gastouders. De rode draad door deze gezichtsvelden is de Vinexwijk als toneel. De lege, kale straten en oneindige herhalingen van dezelfde

huizen komen in elk gezichtspunt terug en rijgen de bevindingen aan-een. De wijk ademt verveling en saaiheid. Alles gebeurt binnen, achter de voordeuren. De filmbeelden tonen nooit mensen op straat, maar wel stenen. Iemand schreeuwt "Ik verveel me zo!" wat luid weergalmt tegen de gevels. De film maakt nauwelijks dingen expliciet, maar bevat des te meer suggesties, waardoor de indruk ontstaat dat de serieverkrachter tot zijn daden gedreven werd uit frustratie met de wijk. De film laat de droom van de Vinexwijk als het perfecte plaatje voor het Nederlandse gezin keihard uit elkaar spatten. Geluk is niet maakbaar.

In het overzicht van boeken en films valt op dat de belofte van de Vinex door de jaren heen verdampt en plaats maakt voor een decor van saaiheid, kilheid en uniformiteit en zelfs doorgroeit tot een ziekteverwekkend fenomeen. Maar juist die belofte is een belangrijk iets, want belofte maakt schuld. Daarom is de Vinexwijk ook zo vaak het pisaaltje. Want hier gaan opgeklopte verwachtingen wringen met de realiteit. De Vinexwijk staat voor het leedvermaak van de gebroken belofte en is tegelijk ook de *guilty pleasure** van de woningmarkt. Kortom, Vinex is een gouden vermaaks-industrie.

Literatuur:

- *Tot in tweeduizendvijftien*, Den Haag: SDU uitgevers (1988)
- *Via Vinex*, Matthijs van 't Hoff; Rotterdam: Episode (2006)
- *Villa Vinex*, Bart Sorgedragers, Tracy Metz, Irene Cieraad; Amsterdam: De Verbeelding (2001)
- *Vinexvrouwen*, Naima El Bezaz, Amsterdam: Querido (2010)
- *Méér Vinexvrouwen*, Naima El Bezaz, Amsterdam: Querido (2012)
- *Vinex! Een morfologische verkenning*, Han Lörzing, Rotterdam: NAI Uitgevers (2006)
- *Vinex Atlas*, Jeroen Mensink, Jelte Boeijenga, Rotterdam: 010 publishers (2008)

Films:

- *Onder Ons*, Marco van Geffen, (2011)
- *In Jouw Naam*, Marco van Geffen, (2014)

---

* Een 'guilty pleasure' is iets waar iemand stiekem plezier aan beleeft, terwijl hij zich hier tegelijkertijd voor schaamt. Dit vanwege het gevoel dat het iets betreft wat beneden iemands stand is of niet van goede smaak getuigt.